

Kulturdepartementet
Regeringskansliet
103 33 STOCKHOLM

Synpunkter på ”Ny museipolitik”, SOU 2015:89

Svenska Botaniska Föreningen inkommer härmed med synpunkter på museiutredningen 2014/15.

Sammanfattning

Vi påpekar brister i utredningen och dess förslag, och föreslår förbättringar:

1. - ”Ny museipolitik” – befäster glappet mellan ”kultur” och resten?
En statlig museiutredning måste ta med **all museiverksamhet som staten finansierar** i lägesbeskrivningar och analyser, även om man lägger fram förslag som bara omfattar vissa delar – beslut på ofullständiga underlag permanentar lätt strukturella problem.
2. -Museilag – begreppet ”museum”, samlingar och otillräcklig konsekvensanalys
Följande brister måste åtgärdas:
A – Lagtexten behöver inte och bör inte definiera ”museum”, den skall däremot klart deklarerat vilka institutioner lagen omfattar.
A – **Samlingar:** Beroende på vilka som omfattas av lagen riskerar de föreslagna formuleringarna att öppna för godtycklig avveckling (också professionen påverkas av sparkrav och modetrender).
C – **För snäv konsekvensanalys.** Oavsett formuleringar, och oavsett vilka institutioner man väljer att reglera genom en museilag, skulle lagen få effekter både för dem som omfattas av lagen och dem som inte gör det.
3. **Museimyndighet – mer skada än nytta om den inte lyfts över sektorsgränser?**
Vi efterlyser en **analys av den föreslagna omorganisationens effekter på hela museilandskapet.** Vi anser att en museimyndighet borde ha ett uppdrag att bevaka och stödja samtliga museer med offentlig finansiering.

Flera för museipolitiken relevanta frågor och problemområden saknas eller är otillräckligt belysta i utredningens bakgrundsbeskrivning och/eller slutsatser och förslag.

Vi kommenterar särskilt

4. - **föreningar** – mer samarbete ger win-win och är bra för samhällsutvecklingen
5. - **volontärer** – ideella insatser är ovärderliga och bör underlättas
6. - **de regionala biologiska museernas situation** – kvar mellan stolarna?

Svenska Botaniska Föreningen

Adress/Address
Norbyvägen 18A
SE-752 36 Uppsala

Telefon/Telephone
Nat. 018 – 471 28 91
Int. 0046 - 18471 28 91

Website/ E-mail
www.svenskbotanik.se
info@svenskbotanik.se

1. Museipolitik – lämnas biologiska samlingar kvar mellan stolarna?

Den här utredningen **riskerar att befästa snäva och modebetonade föreställningar om vad ”kultur” är**. ”Mångfald” nämns ofta, men vart tog den ”biologiska mångfalden” vägen, den som riksdagen har beslutat sprida kunskap om i hela samhället? Vi saknar också analys och förslag till lösningar för en nationell museifråga: samlingsarbetet i de biologiska museerna. Om detta inte hör hemma i en museiutredning, så var?

En statlig museiutredning måste åtminstone utreda och diskutera **all museiverksamhet som staten finansierar**, också utanför Kulturdepartementets traditionella område, även om analyserna leder fram till mer begränsade förslag. Vad politikerna beaktar vid beslut som påverkar hela museisektorn borde inte begränsas av vad som för tillfället inom politiken och administrationen ligger under rubriken ”kultur” – museipolitiken ger ju tillfälle att försöka överbygga politiska kulturklyftor!

Dåliga beslut om museipolitiken nu riskerar att **permanenta strukturella problem** – som leder till den sortens osäkerhet och ständiga brandkårsutryckningar som vi sett i många år på de biologiska museerna (för att rädda verksamhet och personal), och därtill hörande budgetkonflikter i regering och riksdag – och ge sämre museiverksamhet.

2. Museilag

Förslaget effekter kan inte riktigt bedömas på grund av **oklarheter och otillräcklig konsekvensanalys**, men formuleringen "museum i lagens mening" (jfr 10.3.2 s. 269) är olycklig, och lagens tänkta avgränsning (publik verksamhet utan samlingar men inte samlingar utan publik verksamhet) är problematisk.

□ **Samlingar**: det är ingen garanti att överlämna besluten till professionen. Gallring är standard i herbarier, men moderna växlar, kunskapsläget på olika områden avgör vad som förefaller vara viktigt och användbart. **En museilag får inte underlätta irreparabla misstag t.ex. genom att utdefiniera samlingar ur museibegreppet.**

□ **Det får inte råda tvekan om vilka institutioner en museilag reglerar** eller på annat sätt omfattar, och vilka (av dem som kallar sig eller definitionsmässigt är museer) som eventuellt inte berörs av lagen. Vilka omfattas av det allmänna museiväsendet (jfr §1, §4 och s. 123 sista stycket)? Hur mycket utställningsverksamhet gör den till huvudsak? Hur snart börjar/slutar ett museum lyda under museilagen vid ökning/minskning?

□ **Det är ytterst olämpligt** av praktiska, juridiska och språkliga skäl **att lagtexten omdefinierar ”museum”** (eller uppfattas göra det). Tänkbara alternativa formuleringar:

1 § Det allmänna museiväsendet utgörs av:

1. statliga museer,
2. regionala museer,
3. kommunala museer, och
4. övriga offentligt styrda museer.

För ändamålen i denna lag inbegrips ovan vissa institutioner med utställningsverksamhet men utan egna samlingar.

2 § Bestämmelserna i denna lag omfattar endast institutioner i det allmänna museiväsendet som har både anställd personal och utställningsverksamhet för allmänheten.

Oavsett räckvidd skulle en museilag få effekter både för dem som omfattas och dem som inte gör det. **Vi saknar en långsiktig konsekvensanalys som täcker hela bilden.**

3. Museimyndighet

Eftersom de biologiska museernas situation (t.ex. brist på långsiktig finansiering och därav följande svårigheter att behålla kompetent personal eller hålla verksamheterna igång, jfr punkt 6) inte tagits upp inom ramen för en utredning som kallas ”Ny museipolitik” kan utredningen ha missat eller utelämnat fler problem och faktorer.

- Kan en förstärkt organisation för museiverksamhet inom Kulturdepartementet göra att de som inte ”tillhör museimyndigheten” på sikt marginaliseras, inte betraktas som ”riktiga museer”? Hur motverka detta?
- En museimyndighet borde arbeta med museiverksamheten i landet. (Hur) kan en museimyndighet underordnad Kulturdepartementet lösa befintliga problem i museiverksamhet utanför Kulturdepartementets budget?
- Skulle en museimyndighet kunna inrättas som är sidoordnad fackdepartementen?

4. Föreningar – potential för mycket mer win-win

Det civila samhället nämns i utredningen som en samverkanspart för museer, men märkligt nog inte föreningarna. På biologisidan är de en kraft att räkna med på lokal, regional och nationell nivå, inte bara som en kanal för att nå ideella krafter (se punkt 5).

En av de mest uppenbara win-win-situationerna: en förening med behov av att låna lokaler och teknisk utrustning för sin programverksamhet får vara i ett museum där man inte har råd med tillräcklig personal för att kunna bedriva verksamhet kvällstid – men samverkan kan ge så mycket utöver att lösa praktiska problem.

Direktiv, lagtexter och instruktioner till museer och andra berörda bör utformas så att de stimulerar till ökad samverkan och ömsesidigt utbyte mellan museer och föreningar, och undanröjer eller minskar eventuella hinder.

5. Om volontärer och ideella insatser i allmänhet

Utredningen tar inte upp, och diskuterar inte konsekvenserna av, att ideella krafter bidrar med oräkneliga arbetstimmar för offentliga biologiska museer – samlar in, artbestämmer, registrerar, monterar osv. Detta gäller även i Naturhistoriska Riksmuseet, som otvetydigt ligger inom utredningens uppdrag.

Dagens museianslag räcker ofta bara till en bråkdel av det arbete som behövs. Anslagen lär inte öka dramatiskt. Hur museerna kan behålla och helst öka de ideella insatserna måste därför vara en angelägen fråga för en museiutredning.

Museer och museimyndighet bör instrueras att studera exempel från andra länder. Det är inte givet att de biologiska föreningarna företräder dem museerna kan och vill få hjälp av, men föreningarna är en given diskussionspartner. Regler och styrdokument måste utformas så att de inte hindrar, och helst stimulerar, ideella krafter att bidra och museerna att ta emot dem.

6. De regionala biologiska museernas situation – inte löst, inte beaktad?

Riksmuseet är ensamt "naturhistoriskt" museum bland dem som Kulturdepartementet har budgetansvar för; de regionala biologiska museerna har andra huvudmän. Men de måste förstås tas med i bakgrundsbeskrivningar, analyser och resonemang om samhällets kostnader och vinster när man gör underlag för en ny svensk museipolitik.

I utredningen nämns dock inte de mångåriga problemen på de naturhistoriska museer som ligger utanför Kulturdepartementets budget. Nedan återges ett avsnitt ur Svenska Botaniska Föreningens (SBF) remissvar 2012-07-28, där bakgrunden till att SLU gett Artprojektsmedel till samlingsvård och digitalisering på flera biologiska museer beskrivs, liksom hur museerna kan drabbas av beslut inom Landsbygdsdepartementet och SLU. Sedan det skrevs har läget skiftat åtskilliga gånger mellan hopp och förtvivlan – men osäkerheten består, och bristen på överblick för politikerna, och möjligheten för huvudmän på museer utanför "museisfären" att i nästa budget dra ner anslagen till samlingsverksamhet. Museipolitik i praktiken, men utanför "museipolitiken".

När våra skickligaste botanister måste agera vaktmästare och sköta hela rutinjobbet i samlingarna, och därtill gång på gång slåss för att alls få medel för institutionernas verksamhet, eller rentav överlevnad, påverkar det svensk botanik påtagligt; att inte skapa en långsiktig lösning är resursslöseri på så många plan.

Ur Svenska Botaniska Föreningens yttrande till Landsbygdsdepartementet om Rolf Annerbergs 'översyn' av Artprojektet, skrivet 2012-07-28:

"Museistödet

Rapportens text om museistödet är ett lågvattenmärke. Utredaren får här helt enkelt underkänt.

Han har ingen kännedom om de verksamheter stödet används till, och vad det haft för effekter, och drar därefter slutsatser som vore helt förödande för museernas verksamhet.

I direktiven till utredningsuppdraget sägs att "utredaren ska redovisa en bild av hur projektet har bedrivits hittills och vilka resultat som projektet lett till", och även att "under uppdragets genomförande ska utredaren samråda med berörda aktörer". Vi riktar därför skarp kritik mot att utredaren tvärt emot direktiven underlåtit att utvärdera museistödet, och att han dessutom inte ens varit i kontakt med något av de botaniska museerna. Trots att lättillgängliga data kunnat belysa hur museistödet använts, och dess stora betydelse för verksamheten, skriver utredaren att "museistödets resultat har inte varit möjliga att bedöma inom ramen för denna översyn". Ändå baserar han större delen av den föreslagna besparingen på en "utfasning" av detta stöd, alltså att stödet först halveras, sedan upphör.

Utredaren skriver vidare att "medlen ... används till att finansiera endast ett fåtal av tjänsterna vid museerna". I verkligheten berörs 2/3 av museitjänsterna i Lund och Uppsala, och i Göteborg och Umeå så stor andel att museerna måste upphöra med verksamheten om stödet försvinner. En annan effekt blir att den gemensamma sökbara databasen Virtuella Herbariet måste läggas ned. En tredje effekt blir att digitaliseringen vid museerna så gott som upphör, något som kontrasterar starkt mot utredarens ambition

att ”kunskap och information ska göras tillgänglig för olika målgrupper i samhället”. Utredaren förstår dock tydligen inte att information inte uppstår av sig självt – utan museistödet upphör faktiskt museernas input av information!

Det har aldrig tidigare funnits några kataloger över museernas botaniska samlingar. När möjligheten uppstod att bygga upp kataloger genom databaser erhöll museerna dock inga extra medel för detta, varför inmatningen i databaser antingen inte alls förekom, eller gick oerhört långsamt.

Museistödet har ändrat på detta, nu beräknas totalt 2 755 504 (23 %) av de svenska botaniska museernas 12 116 000 belägg vara registrerade. Av dessa kan för närvarande 1 304 324 poster nås via ovan nämnda Virtuella Herbariet.

Utredaren föreslår nu en omedelbar halvering av museistödet, och senare en ”utfasning”, alltså att stödet upphör. Anledningen anges vara en grundläggande princip att artprojektets stöd inte ska ersätta normal grundfinansiering. Han anför att eftersom informationen i de statliga museerna ska vara tillgänglig och sökbar digitalt ska kostnaden täckas av museernas basanslag.

Utredaren har fått detta om bakfoten. I själva verket har museernas anslag minskats kraftigt, trots pålagan om digitalisering. Om museerna skulle använda basanslaget till digitalisering skulle annan verksamhet upphöra: föremålsvård, forskning, låneverksamhet etc. Själva grunden till att museistödet inrättades var just detta att det fanns ett stort behov av information om samlingarnas innehåll, men att museernas medel var så knappa att digitalisering /.../. SBF avstyrker därmed, å det skarpaste, förslaget om en ”utfasning” av museistödet, och anför också att det är under all kritik att utredaren kan föreslå en utfasning av denna viktiga post, utan att ens ha synat verksamheten närmare.”

(Ur SBF:s remissvar på 'utredningen' om Artprojektet, skrivet av Stefan Ericsson 2012)

Svenska Botaniska Föreningen
genom

Magdalena Agestam (ledamot)
magdalena.agestam@gmail.com